

МИЛЛИЙ МЕНТАЛИТЕТ АСОСИДА ЁШЛАР МАДАНИЯТИНИ ЮКСАЛТИРИШНИНГ МИЛЛИЙ ВА УМУМИНСОНИЙ ТАМОЙИЛЛАРИ

Ж.Маманов

ЎДЖТСУ катта ўқитувчи

Т.Турғунов

ЎДЖТСУ катта ўқитувчи

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада ёшлар маданиятини турли томонлари ўзбек миллий менталитет хусусиятлари ҳамда миллий ва умуминсоний тамойиллар асосида илмий таҳлил этилган. Шунинг бугунги ёшлар субмаданияти илдизлари, маънавий маданият асоси бўлган билим, ахлоқий фазилатлари ҳақида сўз юритилган.

Калит сўзлар: Менталитет, миллий металитет, ёшлар, маданият, субмаданият, маънавий мадаият.

АННОТАЦИЯ

В данной статье научно анализируются различные аспекты молодежной культуры, исходя из особенностей узбекского национального менталитета и национально-общечеловеческих начал. Поэтому обсуждаются корни сегодняшней молодежной субкультуры, знания и нравственные качества, составляющие основу духовной культуры.

Ключевые слова: Менталитет, национальный менталитет, молодежь, культура, субкультура, духовное воспитание.

ABSTRACT

In this article, various aspects of youth culture are scientifically analyzed based on the features of the Uzbek national mentality and national and universal principles. Therefore, the roots of today's youth subculture, the knowledge and moral qualities that are the basis of spiritual culture are discussed.

Keywords: Mentality, national mentality, youth, culture, subculture, spiritual education.

Аксарият ёшлар ўз ҳаётий қадриятларини ахлоқий идеал билан боғлашмайди. Бинобарин, ёшлар онгининг замонавий тушунчасида ахлоқий идеалга бурилиши замонавий ахлоқий онгни, умуман, замонавий маънавий маданиятни шакллантиришнинг асосий муаммоси ҳисобланади. Ёшларнинг ахлоқий онги ва хулқ-атворида кўп йўналишли векторларнинг мавжудлиги ахлоқий тартибга солишнинг турли тизимларининг оммавий ёшлар онгида бир вақтнинг ўзида мавжудлигидан далолат беради. Яқин тарихий истиқболда кўп йўналишли тартибга солиш тизимларининг мавжудлиги муқаррар ҳақиқатга айланади. Ёшларнинг маънавий маданиятини шакллантириш замонавий ижтимоий-маданий ҳақиқат омиллари таъсири остида ижтимоийлашув, таълим ва ўз-ўзини тарбиялаш жараёнларида амалга оширилади. Шунга мувофиқ равишда маънавий тарбия жараёнининг ўзига хос хусусияти белгиланади ва ёш авлоднинг ўзини ўзи англаши ва барқарор ижтимоий ҳаракатчанлигини таъминлайдиган ёшларнинг маънавий маданиятининг ажралмас моделини яратиш талаб этилади. Ушбу модел ижтимоий институтларнинг мақсадли фаолияти жараёнида амалга оширилиши мумкин. Бунинг учун ёшларнинг маънавий тарбиясини амалга оширадиган ижтимоий институтлар фаолиятининг асосини ташкил этиши керак бўлган ўзини ўзи амалга оширадиган ёшлар авлодини ижтимоийлаштириш ва маънавий тарбиялаш тизимининг концепцияси ишлаб чиқиш керак бўлади. Чунки айнан шу концепцияга мувофиқ янги қадрият йўналишлари, шахсий ва фуқаролик фазилатлари ва маънавий маданиятини шакллантириш бўйича вазифаларни ҳал этиш таъминланади.

Ёшларни маънавий ривожлантириш бўйича таклиф этилаётган методология маънавий маданиятнинг асл қадриятларини авлоддан авлодга етказиш жараёнини тиклашга ёрдам беради. Шу билан бирга, бу ёшларга умуминсоний қадриятларга нисбатан тор, догматик қарашлардан қочишга кўмаклашади. Бу ёшлар томонидан чинакам маданий ўзига хосликни англаш, ўзларининг ижтимоий роли ва маънавий турини мавжуд бўлган мураккаб дунёда тўғри танлашга ҳисса қўшади. Умуман олганда ёшларнинг маънавий маданияти бутун ижтимоий организмнинг маънавий ҳолатини акс эттиради, шунинг учун унинг шаклланиши ва ривожланиши бир хил йўналишда давом этишини алоҳида таъкидлаш мумкин. Аммо, жамиятнинг маънавий маданияти ривожланишининг умумий тенденцияларини акс еттирган ҳолда, пайдо бўлган ёшларнинг маънавий маданияти ўзига хос хусусиятларини намоён қила бошлайди, улар орасида индивидуал ривожланишнинг ўзига хослиги муҳим ўрин тутади. Шунингдек, Ж.Х.Бойсунов тўғри таъкидлаганидек, “Маънавий маданият тизимида ёшларга таълим беришнинг инновацион йўлларида самарали фойдаланиш, ноанаъанавий усул ва воситалар орқали маданиятимиз намуналари ва

сарчашмаларини кенг кўламда ўргатиш бугуннинг долзарб масалаларидан бирига айланди. Ёшлар маънавий маданиятидаги миллийлик, ижтимоий ҳаракатчанлик ва ҳуқуқий саводхонлик ижтимоий институтлар фаолиятида ҳам амалга оширилди”.[1]

Замонавий ёшларнинг маънавий маданиятини шакллантириш учун мамлакат миқёсида мақсадли дастур ёки ёшларнинг маънавий маданиятини шакллантириш концепциясини ишлаб чиқиш мақсадга мувофиқдир. Шу мақсадда кадрларни қайта тайёрлаш жараёнида маънавий маданият масалаларини ўз ичига олган меъёрий ҳужжатлар тўпламини ҳамда нафақат маънавий ривожланиш жараёнини ўрганишга имкон берадиган илмий услублар тизимини ишлаб чиқиш зарур. Бундай концепцияни шакллантиришнинг асосий мезони сифатида замонавий гуманистик умуминсоний маънавий кадриятларни миллий менталитет билан мақбул, уйғун комбинациясини излашга муносабат бўлиши керак. Жамиятнинг яхлитлиги нафақат янги авлодларнинг кўпайиши, балки авлодларнинг вертикал алоқаси, ўз халқининг маданий ютуқларини ўзлаштириши, маданий узатишнинг асосий канали сифатида ҳам таъминланади.

Ижтимоий субъект сифатида ёшларнинг маънавий ўзини ўзи англаши ижтимоий муҳит таъсирига ижтимоий-психологик қаршилик, маънавий қобилиятларнинг ривожланиши, мавжудлигини ўз ичига олган ўзини англаш манбасини белгилайдиган аниқ таркибий элементларнинг мавжудлигини назарда тутлади. Ёшлар маънавий маданиятининг шаклланиши, улар асосан социал-маданий типининг дуалистик табиати, анъанавийлик ва янгиликка интилиш, атеизм ва диндорлик, нафислик билан олдиндан белгилаб қўйилган маданий бегоналашувни бошдан кечираётганликлари билан боғлиқ. Мавжуд маданий қарама-қаршиликларга ўралган маданиятнинг ғарбийлашиши маданиятлараро номутаносибликни кучайтиради, ёшларнинг маргиналлашишига ёрдам беради ва салбий оқибатларга олиб келди. Жамият ғарб маданиятининг юқори турмуш даражасини кадрият деб эълон қилиб, аксарият ёшларни анъанавий равишда тасдиқланган воситалар ёрдамида ушбу мақсадга эришиш имкониятидан маҳрум қилади, бу эса янги "икки томонлама ахлоқ" нинг шаклланишига олиб келади.

Иқтисодий қийматнинг инструменталдан якуний қийматга айланиши ёш кишининг маънавий дунёсининг қашшоқлашишига олиб келади, фаолиятнинг бегоналашган шаклларини, ижтимоий муносабатларни инсонпарварлаштиришни келтириб чиқаради. Ўтказилган тадқиқотлар ёшларнинг маънавий маданиятини шакллантиришдаги бир қатор қарама-қаршиликларни аниқлади: индивидуал, субъектив ҳаётий тажриба ва объектив ижтимоий кадриятлар ўртасидаги; маънавий ўзини англаш учун кучнинг

Ўзгарувчан потенциал захираси ва ўзини ўзи англаш усулини етарли даражада эгалламаслиги; жамиятнинг фаол аъзоси бўлиш ва унинг маънавий қадриятларини баҳам кўриш истаги ва атрофдаги дунёнинг маънавий қадриятларини билмаслик; маънавий қадриятларни билиш, ёшлик ва уларнинг маънавий йўналишини етарли даражада танламаслик; маънавий идеал ва ижтимоий талаб ғояси ва бошқалар шулар жумласидандир.

Глобаллашув жараёни ёшларнинг маънавий маданиятига таъсир қилади. Оммавий ахборот воситаларининг жонланиши глобал истеъмолчилик руҳини кўзгатмоқда. Америкада ишлаб чиқарилган телевизион, мусиқий дастурлар ва фильмлар тобора кўпроқ бутун дунё бўйлаб кўнгилочар соҳани эгаллаб олмоқда. Ёшлар ўзларининг маънавий маданияти ва маънавий тажрибалари билан боғлиқ ҳолда глобал маҳсулотларни мослаштиришга ва изоҳлашга, шу билан маданиятларнинг янги шакллари яратишга мойилдирлар. Ёшларимиз ҳаёти, онгига хавф солаётган таҳдидлардан яна бири “оммавий маданият” дир.

Ҳозирги пайтда матбуот, телевидение ва бошқа оммавий ахборот воситалари орқали “оммавий маданият”га қарши кенг миқёсда тарғибот олиб борилмоқда. Аммо “оммавий маданият” ҳақидаги тушунчаларимизнинг чекланганлиги сабабли бу тарғибот самараси юқори бўлмоқда деб айта олмаймиз. Кўпчилик тарғиботчилар “оммавий маданият” Ғарбдан кириб келмоқда - бинобарин “оммавий маданият” кириб келишининг олдини олиш “оммавий маданият”га қарши курашнинг асосини ташкил этиши лозим деган фикрдалар. Шунинг учун ҳам давлатимиз раҳбари Шавкат Мирзиёев “Мени доимо ўйлантирадиган, ташвишга соладиган яна бир долзарб масала бу – ёшларимизнинг одоб-ахлоқи, юриш-туриши, маданий савияси, бир сўз билан айтганда, тарбияси билан боғлиқ. Биз бу йўналишда катта ишларни амалга оширяпмиз. Аммо уларнинг самарадорлигини янада кучайтириш учун бир қатор масалаларга жиддий эътибор беришимиз зарур”[2] деб таъкидлайди.

“Оммавий маданият” бадий асарлардаги сентиментал томонни бўрттириб, кучайтириб томошабинни ўзига жалб этишга интилади.”[3] Аввало “оммавий маданият” билан Ғарб маданияти – асл Ғарб маданиятини бир-биридан фарқлашимиз лозим. Бугун биз “оммавий маданият” деб айтаётган ҳодиса аслида Ғарб ёшларининг ҳаётларидан норозилик ифодасидир. Тадқиқотчи Ф.Мадрахимова фикрича ““Оммавий маданият”нинг муҳим белгиси инсон фаолиятини узлуксиз абсурд хатти-ҳаракатга йўналтириш, ундаги кўнгилхушлик, лаззатланиш туйғусини жумбушга келтириш билан характерланади.”[4]

Бугун Ғарб ишлаб чиқаришда юксак унумдорликка эришди. Шунга мувофиқ равишда жамиятнинг бугунги турмуш даражаси ҳар қачонгидан ҳам

юксакдир. Ғарб оламида ёшларнинг илм олишлари, меҳнат қилишлари, ҳордиқдам олишлари учун жуда яхши шарт-шароитлар яратилган. Чунки бугунги саноатлашган ишлаб чиқариш юксак даражада илм-фан, техника ютуқларига асослангандир. Демак, жамиятга, аниқроғи ишлаб чиқаришга, сармоядорларга сўнгги замонавий илм-фан, техника соҳасидаги ютуқларни пухта эгаллаган, юксак даражада тартиб-интизомли, ишга талабчан ёшлар керак. Ана шундай сифатларга эга бўлган ёшлар ўқишда, ишда, ҳаётда ўзлари орзу қилган даражаларга эриша оладилар. Бошқача айтганда бугунги Ғарб жамияти ҳаётини улкан пойга деб аташ мумкин. Бу пойгада ғалаба қозониш учун ҳар бир инсон гўдаклик чоғидан бошлаб бутун умри давомида ўзининг жуда кўп инсоний эҳтиёжлардан, инсоний муносабатлардан тийиши - бор диққат эътибори, қобиляти, кучини ана шу улкан пойгада ғалаба қозонишга сарфламоғи лозим.

Бугунги Ғарб дунёсида инсон - у ижтимоий мавқеидан қатъий назар капиталнинг қулига айлантирилган. Жамият эртаю-кеч ана шу капиталга хизмат қилади, жамият ҳаётининг барча жабҳалари - хоҳ ўқиш, хоҳ дам олиш, хоҳ ишлаб чиқариш ёки оилавий муносабатлар бўлсин ана шу олий хўжайин - капиталнинг манфаатларига бўйсундирилгандир.

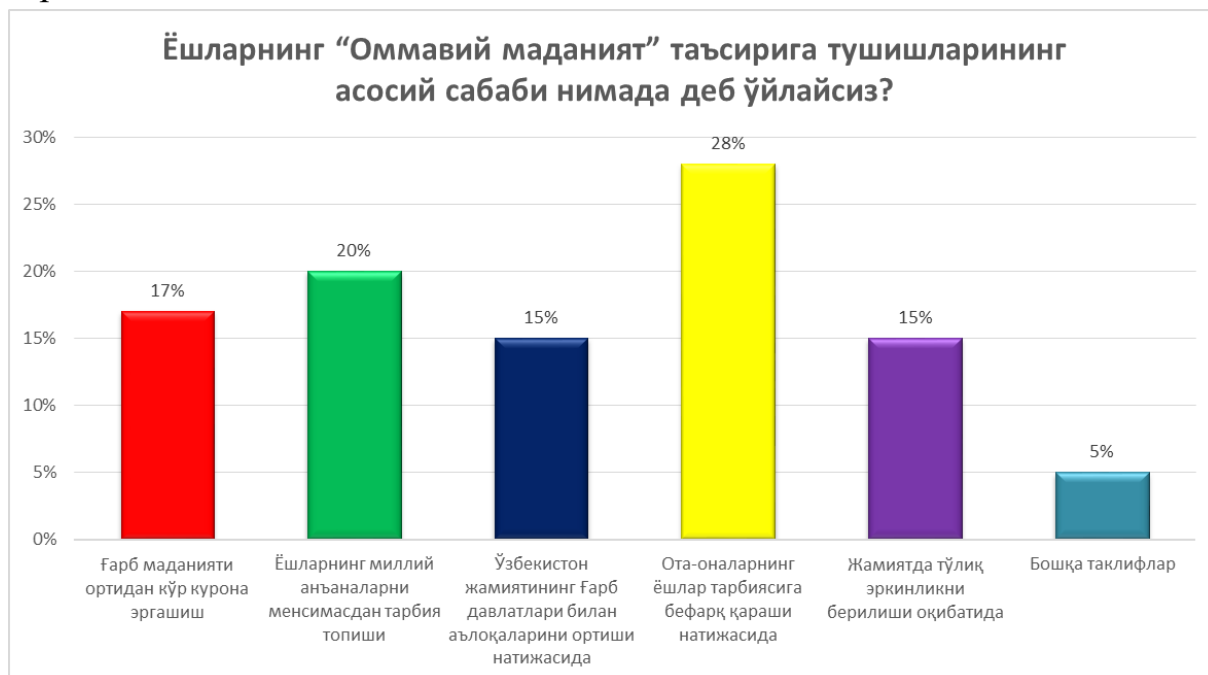
Бундай жамиятда инсон ўз моҳиятидан, ҳақиқий инсоний муносабатлардан табора узоқлашади, инсоний муносабатлар ўрнини расмий муносабатлар - пул-капитал дунёси томонидан ўрнатилган муносабатлар эгаллайди. Жамиятдаги бундай шароит, бундай муносабатлар жамият аъзоларининг бир қисмида норозилик кайфияти пайдо қилиши табиий албатта. Болалар жуда эрта болаларга хос бўлган ҳаёт қувончларидан маҳрум бўладилар. Чунки уларнинг ота-онасида боласи билан бирга бўлиш учун вақт йўқ-улар кўпинча ўз вақтларини ишга сарфлашга мажбурдирлар. Мабодо улар бола учун вақт топа олган тақдирларида ҳам болага қандай меҳр кўрсатишни билмайдилар – чунки уларнинг ўзлари бир вақтлар ҳудди ўзлари каби меҳрсиз ота-она қўлида ўсиб вояга етганлар.

Ана шундай жамиятда ўсиб-улғаяётган ёшларнинг бир қисми мавжуд шарт-шароит, тартиб-интизомга норозилик сифатида кийиниш, юриш-туриш, ўзаро муомалада ўрнатилган ижтимоий меъёрларни инкор қилишга ҳаракат қиладилар.

Аммо “оммавий маданият” фақатгина четдан кириб келади деб ўйлашимиз ҳам нотўғри бўлар эди. Бизнинг фикримизча, “оммавий маданият”га интилиш, мойиллик ўз ёшларимиз орасида ҳам маълум даражада мавжуддир. “Оммавий маданият”ни келтириб чиқарувчи сабабларни аниқлаш мақсадида 19-30 ёш оралиғидаги 1050 нафар ёшлар ўртасида ўтказилган социологик тадқиқот ишимизда “Ёшларнинг “Оммавий маданият” таъсирига тушишларининг асосий сабаби нимада деб ўйлайсиз?” деган саволга 17 фоиз респондентлар “Ғарб маданияти ортидан кўр куруна эргашиш”, 20 фоиз респондентлар “Ёшларнинг

миллий анъаналарни менсимасдан тарбия топиши”, 15 фоиз респондентлар “Ўзбекистон жамиятининг Ғарб давлатлари билан аълоқаларини ортиши натижасида”, 28 фоиз респондентлар “Ота-оналарнинг ёшлар тарбиясига бефарқ қараши натижасида”, 15 фоиз респондентлар “Жамиятда тўлиқ эркинликни берилиши оқибатида”, 5 фоиз респондентлар ўзларининг бошқа таклифларини беришган. Қуйида ушбу тадқиқот натижалари акс этган жадвал расми берилган. (3-расм)

3-расм.

Бугунги кунда бир қисм ёшлар орасида “оммавий маданият”га эргашишнинг бир неча сабаблари мавжуддир:

1. Мамлакатимиз ёшларининг айрим табақаларида Ғарб маданиятига мойилликнинг пайдо бўлиши. Бу мойилликнинг пайдо бўлиши иқтисодий жиҳатдан Ғарб ва дунёнинг бошқа илғор мамлакатларига нисбатан орқада қолганлигимиз сабаблидир. Бутун дунёда ёзилмаган бир қонун борки, бой боласининг кийиниши, юриш туриши, гап-сўзига камбағалнинг боласи эргашади, тақлид қилади.

2. Мамлакатимиз бугун ўтиш даврини бошидан кечираётганлиги туфайли халқимиз азал-азалдан амал қилиб келаётган кўпдан кўп кадриятлар, урф-одатлар, миллий менталитетга хос белгиларда ўзгаришлар юз бермоқда. Ҳозирги ёшлар орасида Ғарб менталитетини эслатувчи айрим хусусиятлар пайдо бўлмоқда. Бундан 50-60 йил, ҳатто 30 йил аввал ҳам ёшларнинг катталар олдидаги итоаткорлиги, катталар фикрига қулоқ солиши одатий бир ҳол ҳисобланар эди. Ёшларнинг катталарга итоаткорлик ва ҳурмат-иззатини яққол

кўрсатувчи, белгилаб берувчи аломатлардан бири - ёшларнинг катталарга муурожаатидир.

Маълумки Ғарбда ва кўчманчи-чорвадор халқларда ёшлар катталарга “сен” деб муурожаат қилиши одобсизлик аломати саналмайди. Аммо бундан 30-40 йил аввал ўзбек ёшларининг ўзидан 2-3 ёш катталарга ҳам “ака” ва “сиз” деб муурожаат қилиши одат эди. Бугунги кунда ёшлар ўзидан 5-6 ёш катталарга ҳам “сен” деб муурожаат қилишлари баъзида бўлсада учраб туради. Оилада ҳам аввалги вақтлардагидек қатъий иерархияга асосланган муносабатлар тобора “юмшаб” бормоқда. Бугун ака-укалар ва опа-сингилларнинг бир-бирларига нисбатан эркин муомала қилишлари тобора кўпроқ учрамоқда. Бундан атиги 30-40 йил авваллари баъзи қишлоқларимизда янги келин эрининг яқин қариндошлари -ака-укалари, опа-сингиллари, амма-хола, тоға-амаки, тоғавачча, жиянларини исми билан чақиритиши айб ҳисобланар эди. Бугунги кунда келинлар эрининг қариндошлари билан муносабатларида тобора эркин бўлиб бормоқдалар. Бу эркинлик ҳамма қишлоқларда ҳам бир хил кечаётгани йўқ. Таҳлилларнинг кўрсатишича, муносабатларнинг эркинлашуви аввал шаҳарга яқин қишлоқларда, ундан кейин эса узоқ-тоғ ва тоғолди қир-адирларида жойлашган қишлоқларга ёйилмоқда. Муносабатларнинг янгиланиш жараёнидаги мазкур қонуният бизга маълум хулосалар қилиш имконини беради: юзбераётган ўзгаришлар сабаби ҳаётимизга кириб келаётган илм-фан ва техника ютуқлари ҳамда алоқа, ахборот воситалари таъсирининг кучайганлиги. Оммавий ахборот воситалари -радио, телевидение, турли хил нашрлар-газета-журналлар, уяли алоқа воситалари, интернет воситасида ёшлар иқтисодий жиҳатдан ривожланган мамлакатларда юзбераётган янгиликлардан бирзумда хабардор бўлмоқдалар.

Кўриб турганимиздек, илм фан, техника, санъат, маданият янгиликлари аҳоли, энг биринчи навбатда ёшлар маданиятида маълум бир ўзгаришлар рўй беришга олиб келмоқда.

Аммо ҳали аҳоли, ёшлар менталитети, ижтимоий феъл – атворида туб ўзгаришлар содир бўлганича йўқ, чунки юқорида кўриб ўтилганидек ижтимоий феъл-атвор маълум бир ишлаб чиқариш усули асосида пайдо бўлади. Модомики ҳали мамлакатимизда суғорма деҳқончилик иқтисодиётнинг асосий тармоғи бўлиб қолаётган экан, ушбу ишлаб чиқариш усули асосида шаклланган миллий менталитетда ҳам туб ўзгаришлар рўй бериши мумкин эмас.

3. Ёшлар орасида “оммавий маданият”нинг тобора кўпроқ ва кенгроқ ёйилиб бораётганлиги сабабларидан бири “оммавий маданият”нинг хусусиятларига бориб тақалади. Маълумки “оммавий маданият” санъат, адабиёт, кино, айниқса мусиқа соҳасида кўзга яққол ташланади. Савияси паст, чуқур

маънога эга бўлмаган, лекин тез инсонни ўзига жалб қиладиган санъат турларининг асосий хусусияти – бу унинг тез “ҳазм” бўлишидир, яъни инсон томонидан енгил қабул қилиниши. XXI аср ахборот асри деб аталиши бежиз эмас. Ҳар бир инсон ҳар соат, балки ҳар дақиқада янгидан-янги ахборотга дуч келади, агарда табир жоиз бўлса биз ҳозир ахборот хуружи асрида яшамоқдамиз.[5] Тинимсиз ахборот хурижи инсонни чарчатмоқда. Демак инсон, айниқса ёшлар енгил, тез ўзлаштирилиб, яна тезда унутурилиб кетадиган санъат асарлари – айниқса мусиқага эҳтиёж сезишлари табиий ҳол деб қаралмоғи лозимдир. Агарда масалага ана шу нуқтаи-назардан қарайдиган бўлсак, “оммавий маданият”нинг олдини олиш чора-тадбирлари ҳақидаги тушунчаларимизни маълум даражада ўзгартиришимизга тўғри келади. Хусусан, “оммавий маданият” билан курашиш эмас, балки миллий менталитетимиз хусусиятлари билан уйғунлаштирган ҳолда қабул қилишимиз лозим. Бу бир томондан, иккинчи томондан миллий маданиятимиз намуналарини жаҳонга таништиришимиз, уларни жаҳон маданияти намуналари даражасига кўтариш орқали ёшларимизнинг ҳам ушбу маданият намуналарига ҳурматини оширишга икмон яратиш лозим. Шундагина бизнинг ёшлар қайдайдир бегона маданият орқасидан эмас, миллий менталитетимиз намуналари ортидан эргашади.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ: (REFERENCES)

1. Бойсунов Ж.Х. Ўзбекистонда ёшлар маънавий маданиятини юксалтиришнинг ижтимоий-фалсафий муаммолари. Фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси автореферати. –Бухоро, 2022. –Б.21.
2. Мирзиёев Ш.М. Янги Ўзбекистон стратегияси. – Тошкент: “O‘zbekiston”, 2021. – Б.257.
3. Нишонова О. Ўзбек этномаданиятининг эстетик моҳияти ва функциялари. Ф.ф.д илмий даражасини олиш учун ёзилган диссертация. Т. 2016 й. 15-б.
4. Мадрахимова Ф. Глобаллашув жараёнида “Оммавий маданият” таҳдидларнинг олдини олиш масалалари. Фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси автореферати. Тошкент. 2017 йил. 12-б.
5. Колмаков В.Ю. Идеология: дух, смысл, разум/Духовность как проблема 21 века. Красноярск. 2011 г. Стр-9.
6. Маманов, Ж. А., & Розиков, Ж. М. (2021). Миллий менталитетнинг ёшлар маданиятига таъсири. *Academic research in educational sciences*, 2(Special Issue 1), 170-178.
7. Маманов, Ж. А. (2018). Ёшлар маънавий маданиятига таҳдид ёки мессионерликнинг салбий оқибатлари. *ЎЗМУ хабарномаси*, 169.

8. Маманов, Ж. А. (2018). МАЪНАВИЙ ТАРБИЯ ТАКОМИЛИДА СПОРТ ВА АХЛОКИЙ МАДАНИЯТНИ УЙФУНЛАШТИРИШ МАСАЛАСИ. Fan-Sportga, (3), 74-78.
9. Маманов, Ж. А., & Хушвақтов, З. Р. (2022). МИЛЛИЙ МЕНТАЛИТЕТ (МЕХАНИЗМИ) ВОСИТАСИДА ЁШЛАР МАЪНАВИЙ МАДАНИЯТИНИ ЮКСАЛТИРИШНИНГ МИЛЛИЙ ВА УМУМИНСОНИЙ ТАМОЙИЛЛАРИ. Educational Research in Universal Sciences, 1(6), 9-13.
10. Маманов, Ж. А. (2020). Young people are increasing a spiritual culture place of national mentality. International Journal of Psychosocial Rehabilitation, 3203.